

НАУКОВИЙ
ВІСНИК
ЧЕРНІВЕЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Випуск 162

Економіка

2002

НАУКОВИЙ

ВІСНИК

ЧЕРНІВЕЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Рік заснування 1996

Випуск 162

Економіка

Збірник наукових праць

Чернівці
"Рута"
2002

У випуску розглядаються окремі питання економічної теорії, проблеми регіонального розвитку, питання інвестицій та інновацій, фінансів та обліку, які актуальні для процесів ринкової трансформації економіки України.

Розрахований на науковців, фахівців, викладачів навчальних закладів, аспірантів, студентів – усіх, хто цікавиться та займається проблемами економічних реформ в Україні.

The questions of economic theory, problems of regional development, questions of investments and innovations, finances and accounting which are actual for processes of market transformation of Ukrainian economy are discussed in this issue.

It is designed for scientists, experts, teachers, post-graduate students, students – everyone who is interested and deals with problems of economic reforms in Ukraine.

Редколегія випуску:

Комарницький І.Ф., доктор економічних наук, професор (науковий редактор);
Євдокименко В.К., доктор економічних наук, професор (заст. наук. редактора);
Школа І.М., доктор економічних наук, професор (заст. наук. редактора);
Терлецька Н.М., кандидат економічних наук, доцент (відповідальний секретар);
Кузьмін О.Е., доктор економічних наук, професор;
Лук'яненко Д.Г., доктор економічних наук, професор;
Саблук П.Т., доктор економічних наук, професор;
Ковальчук Т.М., кандидат економічних наук, доцент;
Нікіфоров П.О., кандидат економічних наук, доцент;
Лопатинський Ю.М., кандидат економічних наук, доцент;
Черватюк М.В., кандидат економічних наук, доцент.

Друкується за ухвалою вченої ради
Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича

Свідоцтво Міністерства України у справах преси та інформації
№ 2158 серія КВ від 21.08.1996

Загальнодержавне видання

Збірник входить до переліку наукових праць ВАК України

ISBN 966-568-574-0

© Чернівецький національний
університет, 2002

ПАРАМЕТРИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ІНВЕСТУВАННЯ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ

Інвестиційна система регіону, як і будь-яка система, перебуває в постійній динаміці й розвитку та потребує детального аналізу, характеристики. Цей розвиток проходить у певних напрямках і визначається рядом показників, критеріїв і факторів, які необхідно об'єднувати в узагальнені параметричні характеристики. Саме вони безпосередньо й опосередковано впливають на ресурсний підхід розвитку інвестиційних процесів у економіці регіону.

Іншими словами, реалії економічних процесів визначають необхідність розв'язання проблеми інвестиційного забезпечення регіонального розвитку з позиції ресурсного підходу з властивим йому понятійним апаратом, інструментарієм, логікою і цільовою спрямованістю досліджень, що дозволяють у сукупності ув'язувати інвестиційні параметри регіональних економічних систем з кінцевими результатами їхнього функціонування та типологізації регіонів за критеріями їхніх інвестиційних можливостей.

Дана думка потребує формування логіки дослідження за принципом від загального до конкретного, яку за своїм змістом належить розглядати з двоєдиних позицій.

По-перше, з позиції того, що кінцеві результати ресурсного підходу та інвестиційні можливості регіону повинні базуватися на семантичному аналізі економічних категорій, факторів, згодом конкретизованих у системі параметрів інвестиційного забезпечення регіонального розвитку, ці наукові основи охоплюють:

1. Інструментальне оформлення категорій інвестиційного забезпечення регіону, які необхідно здійснювати через систему кількісно ідентифікованих параметрів, що базуються на єдиній теоретико-методологічній основі – системі національного рахівництва (СНР) – і конструкційно-об'єднуючих ресурсні та результативні характеристики регіональних економічних систем.

2. Теоретико-методологічні підходи до формування інвестиційного потенціалу регіону, конструкція й інструментарій оцінки якого, повинні формуватися на базі компонентів ресурсного, інфраструктурного й інсти-

туціонального характеру, що дозволить ідентифікувати рівень потенційних можливостей регіону по нарощуванню валового регіонального продукту (ВРП) за рахунок використання інвестиційних факторів економічного розвитку.

3. Принципи класифікації й оцінки інвестиційних ресурсів регіональної економічної системи, що базуються на системі національного рахівництва (СНР). Згідно із СНР, формування інвестиційних ресурсів потрібно розглядати по модифікованих елементах доданої вартості й інституціональних секторах регіональної економіки як у статичному варіанті формування, перерозподілу й оцінки інвестиційних ресурсів, так і в динамічній формі через схеми потоків інвестиційних ресурсів (з параметрами розміру потоків та їхньої інтенсивності).

4. Наукові підходи до оцінки ступеня використання ресурсної бази регіону й рівня інтенсивності процесів інвестування через індикатор інвестиційної активності в регіоні, змістовне навантаження якого, на відміну від існуючого екстенсивного підходу, припускає облік співвідношення використаних і наявних ресурсів інвестування.

Отже, при теоретико-методологічній розробці проблеми інвестиційного забезпечення регіонального розвитку робиться спроба, з одного боку, переосмислити устояні стереотипи в дослідженні інвестиційної проблематики, а з іншого – обґрунтувати теоретико-понятійну конструкцію оцінки потенційних можливостей регіону в основі інвестиційної складової економічного росту.

По-друге, з позиції розробки методичного інструментарію оцінки параметрів інвестиційного забезпечення регіонального розвитку, які прийняті в якості характеристики інвестиційних можливостей регіону по нарощуванню кінцевих результатів функціонування регіональної економічної системи й досягненню поставлених цільових орієнтирів. Розробку цього інструментарію необхідно здійснювати на основі показника акумульованих у рамках регіону інвестиційних ресурсів з формалізацією їх, формування й оцінки, що дозволить визначити розмір інвестиційних заощаджень

регіональної економічної системи і їх розподіл по секторах економіки.

Отже, виявлення даної проблеми та її науковий розгляд у методологічному плані необхідно здійснювати відповідно до принципів еволюціонізму і стадіального підходу, що припускають різноманітність форм прояву інвестиційних відносин і їх специфічність, як діалектичну реакцію на імперативи реалізації економіки та її трансформаційних властивостей. У результаті, запропонований нами ресурсний підхід інвестиційного забезпечення регіонального розвитку потрібно конкретизувати в теоретико-методологічних підходах і системному інструментарію оцінки потенційних можливостей регіону за нарощування кінцевих результатів його функціонування за рахунок використання інвестиційних факторів економічного росту.

Зміст регіональних інвестиційних планів і програм визначається численними показниками. Їх система повинна відповідати цілям і завданням плану, характеризувати стан регіонального господарства, слугувати засобом економічного регулювання виробничих відносин, відображати місце регіону у народногосподарському комплексі, забезпечувати координацію завдань з урахуванням між – та внутрішньорегіональних зв'язків, мати конкретну адресну спрямованість. Це все знову ж таки знаходить своє відображення у системі національних рахунків (СНР), які розробляються Державним комітетом статистики згідно зі стандартом СНР, прийнятим міжнародними організаціями у 1993 році.

Система національних рахунків – це сукупність показників послідовного опису найважливіших процесів і явищ економіки: виробництва, доходів, споживання, нагромадження капіталу, фінансів. Дана система застосовується в умовах ринкових відносин і відрізняється від системи матеріального виробництва (СМВ), яка раніше застосовувалася в Україні [2, 6].

Відповідно до міжнародного стандарту у СНР інституційні одиниці регіонів України групуються в п'ять секторів: нефінансові корпорації, до яких належать інституційні одиниці, які займаються ринковим виробництвом товарів і послуг для продажу за цінами, що покривають витрати виробництва і дають прибуток; фінансові корпорації – комерційні інституційні одиниці, що спеціалізуються на фінансово-посередницькій діяльності; сектор загального державного управління, до якого належать органи управління центрального та місцевого рівнів, некомерційні бюджетні організації, державні цільові та позабюджетні фонди; сектор домашніх господарств, що

об'єднує фізичних осіб як споживачів, а в деяких випадках як суб'єктів некомерційної виробничої діяльності; сектор некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства (НКОДГ), до якого входять інституційні одиниці, створені окремими групами домашніх господарств для забезпечення їх політичних, релігійних і професійних інтересів, а також для надання соціально-культурних послуг [4, 32].

А.М.Стельмащук зазначає, що СНР базується на відповідних принципах [3, 115]. Перший принцип полягає в тому, що валовий продукт й національний доход України повинен відтворюватися не тільки у сфері матеріального виробництва, але й у сфері послуг, до яких відносяться компанії та підприємства, приватні некомерційзовані підприємства та підсобні господарства, які надають послуги, особи вільних професій, працівники сфери управління, фінансово-комерційних організацій, некомерційних організацій (клубів, товариств, асоціацій), армії, наймані прислуги, господарі житла, яке здається в оренду. Таким чином, практично не враховується лише нелегальна діяльність членів суспільства.

Другий принцип, який лежить в основі СНР, пов'язаний з визнанням того, що у створенні вартості товарів і послуг регіонів поряд із таким фактором виробництва, як праця, беруть участь земля, капітал і підприємницька діяльність. У зв'язку з цим отриманий прибуток розглядається як результат сукупного використання всіх факторів виробництва, кожного з регіонів України, що дає можливість порівнювати позитивні та негативні зрушення в регіональній інвестиційній політиці.

Система національних рахунків у відповідності з міжнародним стандартом включає ряд взаємопов'язаних між собою макроекономічних показників. На макrorівні об'єднує найважливіші економічні показники, визначає найбільш суттєві зв'язки між ними, і на цій основі здійснюються аналітичні розрахунки, які забезпечують зміни макроекономічних пропорцій, враховують вплив різних факторів на соціально-економічні процеси регіонів України та визначають можливості управління ними.

До макроекономічних показників відносяться: валовий сукупний продукт, національний доход, валовий національний продукт, валовий внутрішній продукт, чистий національний продукт, національний доход, особистий доход, використаний доход. Макроекономічні показники не враховують позаринкову діяльність – працю домогосподарок та інші роботи в домашньому господарстві, які

задовольняють власні потреби; товари та послуги тіньової економіки, яка в сучасних умовах виробляє до 65% обсягу ВВП.

У національних рахунках використуються два рівні показників і два методи оцінки. Для економіки в цілому результати вимірюються випуском товарів і послуг та валовим внутрішнім продуктом у ринкових цінах, для регіонів і галузей – випуском в основних цінах і валовою доданою вартістю.

Базовим показником СНР є валовий внутрішній продукт (ВВП), який відображає вартість кінцевих товарів і послуг, що їх резиденти виробили у регіонах України за рік.

Результати економічної діяльності на макрорівні оцінюються за допомогою показника валового внутрішнього продукту, який розраховується трьома методами: виробничим, розподільчим та кінцевого використання. На рівні регіону, обсяг ВВП визначається лише виробничим методом як сума валових доданих вартостей усіх галузей виробництва та невиробничої сфери. Валову додану вартість визначають в основних і ринкових цінах. Валова додана вартість (ВДВ) розраховується як різниця між випуском та проміжним споживанням. Вона містить у собі первинні доходи, що створюються учасниками виробництва і розподіляються між ними. До валової доданої вартості в ринкових цінах входять суми податків на виробництво та імпорт (ПДВ, акцизи, плата за ліцензії) за винятком субсидій [4, 32-33].

Під час обчислення ВДВ у сфері послуг виникають суттєві проблеми. При цьому застосовують екстраполяційні методи, спираючись на дані про відпрацьований робочий час, зміни доходів від діяльності (зв'язок, інформаційно-обчислювальні послуги), фізичний обсяг наданих послуг (наприклад, пасажирообіг і вантажообіг у транспорті).

Для того, щоб порівнювати показники ВВП та його складових у часі, як узагальнюючі характеристики розвитку регіональної економічної політики, потрібно враховувати зміну цін в економіці. Тому для переведення номінальних показників у реальні застосовують індекси цін, які відображають сукупну зміну цін певного набору товарів, послуг тощо. Найчастіше вживають такі агреговані індекси цін: індекс споживчих цін, індекс цін виробників, дефлятор інвестицій, дефлятори ВВП та його компонентів [2, 17-19].

Індекс споживчих цін (ІСЦ) відображає зміну цін репрезентативного “споживчого кошика” – набору товарів і послуг, що їх споживають домашні господарства. Але для того, щоб обчислити індивідуальні індекси цін на кожний товар та послугу в регіонах, необ-

хідно середню ціну кожного товару або послуги за поточний місяць поділити на відповідну середню ціну за попередній місяць. На базі індивідуальних регіональних індексів цін Держкомстат визначає загальноукраїнські індекси на кожний товар (послугу). Відтак Держкомстат агрегує індивідуальні індекси в індекс продовольчих товарів, індекс непродовольчих товарів, індекс послуг. На підставі цих трьох індексів обчислюють ІСЦ. На основі даних розрахунків можна охарактеризувати в динаміці слабкі та сильні сторони економіки регіонів, а саме: визначити реальну купівельну спроможність домашніх господарств, розмір їх доходів і заощаджень.

Індекс цін виробників відображає зміну цін, що їх встановлюють виробники для продажу товарів на внутрішньому (регіональному) та зовнішньому ринках. Ціни виробників не враховують податку на додану вартість і акцизних зборів. Для визначення індексу цін виробників обчислюють індивідуальні індекси для кожного виду промислової продукції, які згодом агрегують в індекси товарних груп, індекси підгалузей і галузей промисловості. Щоб агрегувати індекси, ціни зважують відповідно до структури виробництва промислової продукції у попередньому місяці.

Загальний показник, який відображає зміну цін на всі товари та послуги, вироблені в економіці – є дефлятор ВВП, тобто він використовується для кореляції грошового (номінального) ВВП для виміру реального ВВП. СНР вимагає побудови дефляторів для компонентів ВВП як з боку виробництва (галузі й підгалузі економіки), так й з боку витрат (приватне й державне споживання, приватні й державні інвестиції, експорт та імпорт).

Дефлятор інвестицій – це зважений індекс цін капітальних вкладень та цін на ремонт. Обидва субіндекси є зваженими цінами будівництва та машинобудування. Проте через брак дефляторів експорту та імпорту досить складно аналізувати реальну динаміку зовнішньоторговельного обігу. Сьогодні вартість експорту або імпорту в національній валюті зіставляють за допомогою індексів внутрішніх цін. Але такий підхід некоректний з огляду на те, що ціни на світових ринках змінюються.

У СНР інвестиції визначаються як приріст капіталу. Переважна більшість інвестицій в економіці регіонів припадає на підприємства. Домашні господарства здійснюють інвестиції у житлове будівництво. У статистиці враховують вкладення в будівництво, закупівлю обладнання, капітальний ремонт споруд і обладнання. До загального обсягу інвестицій також додають інвестиції у матеріальні запаси

– зміну вхідних та вихідних ресурсів процесу виробництва. Інвестиції в запаси розглядають як міру порушення рівноваги між попитом і пропозицією.

Зміну запасів матеріальних обігових коштів Держкомстат визначає на підставі кварталних балансових звітів підприємств та організацій, зокрема, статей про виробничі запаси, обсяг незавершеного будівництва, запаси готової продукції та товарів. Додатково оцінюють зміну запасів на сільськогосподарських підприємствах. Є також певна особливість у чистому придбанні цінностей – це придбання товарів для нагромадження багатства (твори мистецтва, коштовні камені та коштовні метали). Згідно із СНР, купівлю таких товарів розцінюють не як споживання, а як інвестиції.

Головним джерелом інформації для визначення обсягу інвестицій у СНР є обов'язкова статистична звітність підприємств. Дані про виконання Зведеного бюджету використовують для обчислення суми державних інвестицій, як у цілому, так і для визначення їх величини в розвитку того чи іншого регіону.

Валове нагромадження основного капіталу (або валові інвестиції в основний капітал) теж визначають у межах СНР. Капітальні вкладення, які Держкомстат обчислює традиційно, складають найбільшу частину нагромадження основного капіталу. До капітальних вкладень належать витрати на машини й обладнання, будівельно-монтажні роботи, інструмент та інвентар, вказані в кошторисах на будів-

ництво. До валового нагромадження, крім капітальних вкладень, зараховують витрати на капітальний ремонт, геологорозвідувальні роботи, придбання інвентаря для бюджетних організацій та витрати за деякими іншими статтями [2, 34-35].

Розрахунок же ВВП регіону іншими методами – розподільчим і кінцевого використання – нині неможливий за браком інформації.

Крім ВВП, до загальноекономічних показників відносяться середньорічна чисельність населення та працюючих, обсяги виробництва товарів і послуг у розрахунку на душу населення, обсяги капітальних вкладень і фінансових ресурсів, що створюються на території регіону, доходи й видатки місцевих бюджетів, грошові доходи та обсяги роздрібного товарообороту і платних послуг на душу населення й деякі інші. Рівень кожного з названих показників різко варіює по регіонах України і свідчить про нерівномірність їх розвитку. Розв'язання цієї проблеми – одне із найважливіших завдань державної регіональної інвестиційної політики.

Список літератури

1. Мельник С.А. Управління регіональною економікою: Навч. Посібник. – К.: КНЕУ, 2000. – 124 с.
2. Перспективні дослідження: Міжнародний центр перспективних досліджень// Економічна статистика в Україні. – 2000. – №13. – 54 с.
3. Стельмашук А.М. Державне регулювання економіки: Навчальний посібник. – Тернопіль: Астон, 2001. – 362 с.
4. Статистичний щорічник України за 2001 рік.

SUMMARY

Anatoliy Vdovichen

PARAMETRICAL CHARACTERISTICS INVESTMENT OF REGIONAL ECONOMICS

Investment system of region, every time developed and to need effective analysis characteristics. This developed to indicate of many parametrs and factors which author of this articles to unite in parametrical characteristics.ë